

УДК 378: 37.036-057.87

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОГО ОБРАЗУ ЛЮДИНИ В СТУДЕНТСЬКІЙ МОЛОДІ

І. О. Ушакова

У статті подано сутнісні характеристики методики формування естетичного образу людини в студентській молоді комплексом мистецтв. Висвітлено компоненти та структуру методики, а також основні форми, методи та прийоми роботи, використані під час формувального експерименту. Автором охарактеризовано експериментальну програму та визначено результативність її впровадження.

Ключові слова: методика, програма, методи, прийоми, компоненти, структура, комплекс мистецтв.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. У «Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті» визначено мету освіти, основні стратегії й тактики естетичного виховання та всебічного розвитку молоді, формування її духовних цінностей, світоглядних уявлень та художніх орієнтацій, розвитку естетичної культури з урахуванням специфіки регіонів нашої країни. Зазначено, що пріоритетною функцією вітчизняної освіти є збереження та розвиток як загальнолюдської (класичної) культури, так і відтворення здобутків регіональної та національної культур, в яких відображено образ освіченої, духовно розвинутої людини, її родові культурні якості.

В цілому, положення доктрини визначають напрями формування й розвитку естетичного потенціалу студентської молоді. У контексті зазначених урядових документів шляхи формування в молоді естетичного образу людини включають орієнтацію на красу зовнішньої й внутрішньої досконалої людини та гармонізацію її міжособистісних соціальних відносин, спрямованість на розвиток творчого потенціалу особистості.

Основною тенденцією, що визначає стратегію виховання молоді на порубіжжі століть і на початку нового тисячоліття, є гармонізація суспільно зорієнтованого та індивідуалістичного типів освіти. Нині естетичне виховання студентів у вищому навчальному закладі

розглядається як продовження концепції гуманітаризації й гуманізації освіти, спрямованої на розкриття творчого потенціалу людини, формування в неї образу зовнішньої й внутрішньої досконалої людини. На нашу думку, в аспекті духовного й естетичного розвитку майбутніх спеціалістів цікавою є думка В. Лозового про те, що «сутність людини полягає не в якомусь ідеальному образі-прототипі, що має довічні, незмінні якості, а в самій меті, яку ставить перед собою особистість і через яку вона вибирає своє життя та творить себе» [3, с. 198]. У зазначеному контексті самовизначення молодих людей передбачає також і їхню відповідальність за формування, гармонізацію й перетворення своїх соціальних та міжособистісних взаємин, узявши за орієнтир естетичний образ людини. Без такого взірця важко або навіть неможливо визначити вектор свого духовного розвитку й самотворення, культури особистості загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Аналіз досліджень і публікацій останніх років виявив, що проблему естетичного виховання молоді вивчали й вивчають різнопланово філософи, педагоги, психологи, мистецтвознавці. Так, теоретичні питання естетичного виховання студентської молоді у вищих навчальних закладах набули глибокого висвітлення в працях А. Верем'єва, В. Бутенка, О. Дем'янчука, І. Зязюна, М. Кіященка, Л. Коваль, М. Лещенко, С. Мельничука, Н. Миропольської, Г. Падалки, О. Рудницької, М. Стельмаховича, Г. Тарасенко, Г. Шевченко, Н. Шмирьової та ін. Відзначимо інтеграцію внутрішньодисциплінарного й міждисциплінарного розгляду аспектів естетичного виховання, що спонукав учених Ю. Бабанського, С. Баранова, П. Блонського, А. Верем'єва, В. Галузинського, В. Дряпіка, Є. Злобіну, Т. Зюзіну, Є. Ільїна, Д. Кабалецького, В. Кан-Калика, Г. Костюк, В. Кудіна, В. Левченко, М. Лейзерова, Ю. Максимчук, А. Мудрика, О. Олексюк, С. Шацького, В. Сластьоніна, О. Софіщенко, Г. Щукіну та ін. до вивчення психологічних і педагогічних закономірностей, принципів та напрямів його організації.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Однак у наукових розвідках вищезазначених дослідників немає єдиної думки щодо сутності, місця й ролі формування у студентській молоді естетичного образу людини в цілісному педагогічному процесі сучасного вищого навчального закладу.

Мета статті полягає у розкритті сутності розробленої методики та оптимальних шляхів формування естетичного образу людини комплексом мистецтв у процесі навчальної та позааудиторної діяльності студентів різних напрямів підготовки та висвітленні результатів щодо ефективності її впровадження.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Узагальнення результатів комплексної діагностики дає підстави стверджувати про недостатню єдність навчання, виховання та естетичного розвитку студентів, що позначається на рівні сформованості естетичного образу людини, який відповідає переважно середньому (43,1%) та низькому (48,8%) рівням. Результатами констатувального етапу експерименту підтверджено необхідність розробки та впровадження в навчально-виховний процес Східноукраїнського національного університету імені В. Даля методики, спрямованої на формування естетичного образу людини в студентській молоді на основі комплексу мистецтв. Відповідно цей процес повинен мати цілісний характер і здійснюватися під впливом культурно-освітнього середовища ВНЗ шляхом гуманізації та естетизації навчально-виховного процесу, максимального включення студентів у різносторонню творчу діяльність. З огляду на це і була розроблена методика формування естетичного образу людини.

В контексті нашого дослідження під поняттям «методика» ми розуміємо єдність методів, засобів, прийомів, технологій, спрямованих на реалізацію завдань та практичного виконання дослідження, що дозволяє прогнозувати заздалегідь очікувані результати. Коректність виконання дослідження забезпечує відтворюваність, здатність контролю та перевірки запропонованої методики іншими колегами.

Мета експериментальної програми та методики формування естетичного образу людини у студентській молоді комплексом мистецтв – формування естетичного відношення до людини, збагачення художнього кругозору, активізація естетичного самовдосконалення та самовиховання. Така методика спрямована на розвиток дієво-практичної сфери шляхом збагачення досвіду естетичного сприйняття людини. Основою побудови методики з опорою на комплекс мистецтв є принцип «доповнювальності» впливу одного мистецтва через інший, система взаємовпливів кожного виду мистецтва, що в своїй єдності виступають перетворювальною виховною силою.

Експериментальна програма та методика ґрунтуються на таких **наукових принципах:**

- гуманізму;

- цілісності;
- єдності свідомості та діяльності;
- системному поданні дидактичного й мистецтвознавчого матеріалу;
- формування естетичних цінностей;
- естетизації навчального середовища.

Розробка методики формування естетичного образу людини передбачала виділення її **компонентів**: змістовний, процесуальний, результативний.

– **Змістовний** компонент спрямований на формування у студентів системи художньо-естетичних знань про образ людини, розуміння сутності поняття «естетичний образ людини», виокремлення рис, притаманних людям-носіям зовнішньої та внутрішньої краси.

– **Процесуальний** компонент методики містить визначення етапів, обґрунтування форм та методів формування у студентів естетичного образу людини комплексом мистецтв і спрямований на актуалізацію знань, умінь, здійснення практичних дій.

– **Результативний** компонент включає моніторинг перебігу процесу формування у студентів естетичного образу людини та його оцінку. Метою моніторингу в першу чергу є визначення ефективності методики за етапами її впровадження.

Варіативний характер змістового та процесуального компонентів передбачає модель методики формування естетичного образу людини у студентів. Такий підхід дозволяє вносити зміни щодо національного складу, культурної приналежності, етапів навчання у вищому навчальному закладі, педагогічної кваліфікації викладачів, які забезпечують виховний процес тощо.

Визначені теоретико-методологічні концептуальні положення експериментальної програми та методики формування естетичного образу людини у студентській молоді комплексом мистецтв дозволили інтегрувати філософські, психологічні, етичні, естетичні, релігійні, мистецтвознавчі знання про красу людини та її втілення у різнобарвних образах.

Структуру методики склали інформаційний, емоційно-чуттєвий, аналітико-оцінний, творчо-перетворювальний блоки. Впровадження методики формування естетичного образу людини в студентській молоді комплексом мистецтв здійснювалося поетапно відповідно програми формувального експерименту.

– **Інформаційний блок**, спрямований на формування системи знань про естетичний образ людини, розкриття сутності поняття «естетичний образ людини», включав зміст, мету та завдання формування естетичного образу людини.

– **Емоційно-почуттєвий блок** методики представлений матеріалом та завданнями, спрямованими активізувати емоційно-почуттєву сферу, тим самим зробити глибоким сприйняття творів мистецтва.

– **Аналітико-оцінний блок** методики, спрямований на інтеграцію знань, виявлення студентами протиріч, спонукав до пошуку способів їх розв'язання; містить завдання, що спрямовані на розвиток суджень щодо внутрішньої та зовнішньої краси людини, вмінь доказово висловлювати свою думку, позицію.

– **Творчо-перетворювальний блок** передбачає впровадження технологій, які б забезпечували цілісне формування уявлень про естетичний образ людини та звернення до нього (апелювання у свідомості) в ситуаціях естетичної оцінки, результатом якої є естетичне відношення до людини.

Експериментальна методика включала такі основні форми аудиторної та позааудиторної роботи:

- лекція з використанням техніки зворотного зв'язку;
- дискусія, «круглий стіл»;
- ділова /рольова гра;
- тренінг ;
- заняття-захист проектів;
- студентська конференція;
- інтегроване заняття;
- години духовності;
- виховний захід.

Практичне втілення експериментальної програми та методики формування естетичного образу людини комплексом мистецтв обумовлено використанням як загальних методів та прийомів роботи: інформаційні (подання нового матеріалу, бесіда, метод прикладу, тренувальні вправи); інтерактивні (творчі завдання, робота в парах або групах, рольові ігри, моделювання, проектні роботи); проблемні («мозковий штурм», ПОПС-формула, «ажурна пила», «мікрофон» та ін.), тренінги, метод кейсів; так і спеціальних, що можуть використовуватись на предметах культурологічного напрямку: метод виявлення духовно-естетичних цінностей епохи, метод асоціативного

співвідношення художнього образу з життєвою позицією автора, методичний прийом концептуальних зіставлень, метод зіставлення чоловічих та жіночих художніх образів, представлених у різних видах мистецтва за принципом схожості та відмінності, методичний прийом уявної постановки свого «Я» з позиції композитора, письменника, режисера [1]; методиках «образно-мовних паралелей» та «композиторських описів» [2, с. 50].

Так, програма методики включала 4 тематичні блоки:

1. Сутність поняття «естетичний образ людини».
2. Цінність краси людини.
3. Мотивація до бачення краси в людині.
4. Культура поведінки та вчинків людини.

Програма була реалізована на 5 лекційних, 13 практичних занять та 2 виховних заходах, головною метою яких було ознайомлення студентів з уявленнями про досконалу людину в різних культурах від античності до сьогодення, а також розкриття своєрідності жіночих та чоловічих образів у творах мистецтва. Лекційні заняття проходили у формі лекцій-бесід, лекцій-дискусій, інтегрованих занять, що містили теоретичний матеріал, проілюстрований наочними прикладами з різних видів мистецтва у їх взаємодії. Це підвищувало інтерес до викладеного матеріалу, спонукало студентів до розмірковування, а також сприяло кращому засвоєнню нових знань.

Практичні заняття були переважно комбінованого типу та звичайно мали таку структуру:

1. Мотивація до ознайомлення з новим матеріалом, проголошення теми заняття.
2. Повторення, узагальнення вивченого.
3. Ознайомлення з новим матеріалом.
4. Обговорення, виконання творчих завдань.
5. Підведення підсумків, рефлексія.

Згідно з метою та завданнями формуального експерименту під час занять студентам було запропоновано дати власне визначення понять: «образ людини», «ідеальна людина», «естетичний образ людини» та навести приклади реальних людей чи героїв художніх творів, чий образи могли б слугувати прикладами ідеальності й довершеності. Ці питання спонукали студентів до критичного мислення та аналізу засвоєного матеріалу, створюючи на заняттях атмосферу дискусії, діалогу.

Аналіз результатів формуального експерименту у порівнянні з даними констатувального експерименту засвідчив зростання рівнів

сформованості естетичного образу людини за усіма показниками когнітивного, емоційно-мотиваційного, пізнавально-оцінного та поведінково-практичного критеріїв. Так, кількість студентів, що характеризувалася «низьким» рівнем за всіма критеріями сформованості естетичного образу людини скоротилася приблизно в інтервалі на 14,5 % – 33%, «середнім» – зросла на 9,5% – 18,3%, «високим» – 5% – 18%. Наведені дані результативності впровадження методики формування естетичного образу людини у експериментальних групах наочно представлені на рис. 1.

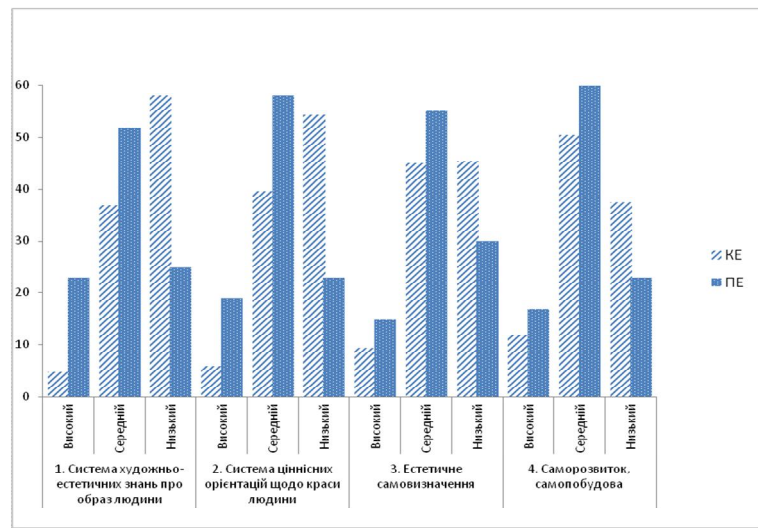

Рис. 1. Дані результативності впровадження методики формування естетичного образу людини в експериментальних групах

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Результати педагогічного дослідження підтвердили доцільність і ефективність теоретично обґрунтованої й експериментально перевіреної методики формування естетичного образу людини у студентській молоді комплексом мистецтв. Однак проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування естетичного образу людини у студентській молоді

комплексом мистецтв. Більш глибокого вивчення потребують питання взаємозв'язків виховної та навчальної діяльності викладачів у роботі із залучення студентів до духовно-естетичних цінностей через естетичний образ людини, зокрема на основі взаємодії мистецтв та інтеграції художніх знань.

Література

1. Авдеева Т. И. Формирование духовно-эстетических ценностей у студентов технического вуза в процессе освоения культурологических дисциплин : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Авдеева Татьяна Ивановна. – М., 2009. – 194 с.
2. Лазарева Г. В. Развитие художественно-эстетического мышления будущего учителя в процессе освоения связей искусств (на примере музыки и литературы) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Лазарева Галина Витальевна. – М., 1999. – 233 с.
3. Лозовой В. О. Философия. Логика. Этика. Эстетика : підруч. для студ. вищих навч. закл. / В. О. Лозовой, С. М. Пазиніч, О. С. Пономарьов. – Х. : Право, 2009. – 578 с.

МЕТОДИКА ФОРМИРОВАНИЯ ЭСТЕТИЧЕСКОГО ОБРАЗА ЧЕЛОВЕКА У СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ

И.А. Ушакова

В статье представлены существенные характеристики методики формирования эстетического образа человека у студенческой молодежи комплексом искусств. Освещены компоненты и структура методики, а также основные формы, методы и приемы работы, использованные в формирующем эксперименте. Автором охарактеризована экспериментальная программа и определена результативность ее внедрения.

Ключевые слова: методика, программа, методы, приемы, компоненты, структура, комплекс искусств.

METHODOLOGY OF AESTHETIC IMAGE OF MAN FORMATION AMONG STUDENT YOUTH

I.O. Ushakova

The article presents the essential characteristics of aesthetic image of man formation methodology by the system of arts among student youth. The components and the structure of the methodology, as well as the basic forms, methods and techniques used in forming experiment are highlighted. The author gives characteristics to the experimental program and defines the effectiveness of its implementation.

Key words: methodology, program, methods, techniques, components, structure, system of art.

Ушакова Ірина Олександрівна – кандидат педагогічних наук, викладач кафедри іноземних мов та професійної комунікації Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Северодонецьк, Україна). E-mail: irinkaua85@gmail.com

Ushakova Iryna Olexandrivna – Candidate of Pedagogical Sciences (Ph.D.), Lecturer of Foreign Languages and Professional Communication Chair of the Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Severodonetsk, Ukraine). E-mail: irinkaua85@gmail.com

УДК 373.34

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА У ПРАЦІ

І. Є. Федь, К. Ю. Собіна

У статті обґрунтовані педагогічні умови, які ефективно впливають на процес формування творчої особистості молодшого школяра у праці. Аналізується необхідність знаходити шляхи удосконалення виховання свідомого відношення молодшого школяра до праці з урахуванням вимог сучасного суспільства. У ході дослідження встановлено, що ідея формування працелюбства у дітей має давні корені.

Ключові слова: активність, діяльність, праця, працелюбство, трудове виховання, творча особистість, формування трудових умінь.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. У нових соціально-економічних умовах побудови незалежної держави та, зокрема, перехід до ринкових відносин, зростає значення трудового виховання підростаючого покоління. Постає актуальна проблема удосконалення виховання свідомого відношення школярів до праці з урахуванням вимог сучасного суспільства. Формування у дитини високих рис громадянськості неможливо уявити поза зв'язком із трудовим вихованням. «Почуття поваги до праці, – писав В. Сухомлинський, – пов'язує дитину духовними нитками обов'язку з іншими людьми – спочатку з близькими, а потім з усіма чесними